

УДК 349.41:355.01

Зайцева Ксенія Олександрівна

аспірантка

Науково-дослідного інституту публічного права

Zaitseva Kseniia

Postgraduate Student of the

Scientific Institute of Public Law

ORCID: 0009-0009-2118-6004

DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2026-2-002>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ У СФЕРІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

THE LEGAL ADJUSTING OF PROVIDING OF ECOLOGICAL SAFETY IN THE FIELD OF LAND USE OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Анотація. Вступ. Досліджено концептуальні та доктринальні засади правового регулювання забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування України. Визначено, що правове регулювання забезпечення екологічної безпеки у цій сфері в умовах воєнного стану зазнало суттєвих змін, зумовлених потребою поєднання охорони навколишнього середовища і земельних ресурсів, екологічної безпеки і гармонізації правового регулювання із інструментами європейського права. Актуалізовано, що сучасне законодавство адаптується до нових викликів, забезпечуючи баланс між охороною земель, як основного національного багатства, потребами оборони держави, запобіганням екологічним катастрофам. Проаналізовано, що норми права екологічної безпеки набувають змісту в процесі їхньої реалізації, тобто реального та дієвого регулюючого та охоронювального впливу на існуючі та потенціальні суспільні природоохоронні та екологічні правовідносини у сфері забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування України. Розглянуто правове регулювання забезпечення екологічної безпеки у цій сфері. Показано, що таке регулювання має комплексний характер, оскільки поєднує норми земельного, екологічного, адміністративного і кримінального права із тимчасовими спеціальними правилами.

Мета. Метою дослідження є аналіз концептуальних та доктринальних положень екологічної безпеки у сфері землекористування України, враховуючи положення європейського та національного права у цій сфері. Аналіз правової природи цього явища на підставі нормативно-правового регулювання механізмів забезпечення екологічної безпеки.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є міжнародні нормативно-правові акти, серед іншого, інструменти європейського права та України, а також їхній доктринальний аналіз в контексті причинно-наслідкового зв'язку забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування. Методи включають системний аналіз правових норм, порівняльний аналіз прецедентів на чому будується національне законодавство, також контент-аналіз доктринальних джерел, що дозволяє виявити провідні доктринальні підходи, які існують щодо тематики екологічної безпеки у сфері землекористування у системі законодавства України.

Результат. Конкретизовано, що у юридичній літературі поняття «земля» традиційно розглядається як комплексний об'єкт правового регулювання, щодо якого виникають, реалізуються та охороняються майнові права, публічно-правові та екологічні правовідносини. Це дає підстави обґрунтувати, що правове регулювання забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування потребує теоретичного підходу до терміносистеми, що регулює відтворення та охорону навколишнього середовища та земельних ресурсів. Правова охорона у цій сфері здійснюється при застосуванні всіх правових норм, що пов'язані з охороною і використанням земельних ресурсів.

Перспективи. Перспективи подальших наукових розробок пов'язані з дослідженням оновлення нормативно-правової бази забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування України. Впровадженням, відповідно до новітнього

законодавства, механізмів щодо забезпечення екологічної безпеки у цій сфері, диференційованого погіршу на господарюючий і контролюючий напрями, відповідно до передових європейських стандартів ведення землекористування.

Ключові слова: правове регулювання, екологічна безпека, екологізація, землекористування, суб'єкти землекористування, воєнний стан.

Summary. Introduction. The conceptual and doctrine principles of the legal adjusting of providing of ecological safety are investigational in the sphere of the land use of Ukraine. That the legal adjusting of providing of ecological safety in the field of land-tenure of Ukraine in the conditions of martial law tested the substantial changes, predefined by the necessity of combination of guard of environment and landed resources, ecological safety and harmonization of the legal adjusting with the instruments of the European right are certainly. The modern legislation adapts oneself to the new calls, providing balance between the guards of earth, as basic national riches, by the necessities of defensive of the state, prevention of ecocatastrophes are currently important. The norms of right for ecological safety acquire maintenance in the process of their realization that is real and effective regulative and to protective effects on existent and potential public nature protection and ecological legal relationships in the field of providing of ecological safety in the field of land-tenure is analysed.

Purpose. The research aim is an analysis of conceptual and doctrine positions of ecological safety in the field of land use of Ukraine, taking into account position of the European and national right in the sphere of it. An analysis of legal nature of this phenomenon is on the basis of the legal and regulatory framework adjusting of mechanisms of providing of ecological safety.

Materials and methods. The research materials are international legal and regulatory framework, and other, instruments of the European right and Ukraine, and also their doctrine analysis in the context of legal causation of providing of ecological safety in the field of land use is specified. The methods include the analysis of the systems of legal norms, comparative analysis of precedents what a national legislation is built on, also content-analysis of doctrine sources; wish enables identification of the leading doctrine approaches that exist in relation to the subjects of ecological safety in the field of land-tenure in the system of legislation of Ukraine.

Results. The legal literature of concept "earth" is traditionally examined as a complex object of the legal adjusting, in relation to that arise up, realized and property rights, public and ecological legal relationships, are guarded is specified. It grounds to ground, that the legal adjusting of providing of ecological safety in the field of land-tenure needs the theoretical fitting for terminology system; wish regulates a recreation and guard of environment and landed resources. A legal safeguard in the sphere of it comes true at application of all legal norms wish is related to the guard and use of earth resources.

Further research in this area. The prospects of further scientific developments updating of legal and regulatory framework of providing of ecological safety related to research in the field of land-tenure of Ukraine. Mechanisms for ensuring environmental safety in this field should be implemented in accordance with the latest legislation, based on a differentiated approach distinguishing between economic and regulatory areas, aligned with advanced European standards of land use.

Key words: legal adjusting, ecological safety, ecologization, land use, land users, martial law.

Постановка проблеми. Правове регулювання Екологічної безпеки у сфері землекористування України в умовах воєнного стану має визначальне значення, оскільки земельні ресурси стають критично важливими для забезпечення життєдіяльності громадян. Ведення бойових дій, а також підтримки стійкості екосистем в умовах воєнного конфлікту — земельні ресурси можуть піддаватися різним загрозам, таким як забруднення, пошкодження інфраструктури, виснаження запасів ґрунтів, і тому вони потребують особливого захисту. Земля є одним із основних природних ресурсів і «просторовою базою» життєдіяльності суспільства, тому забезпечення її екологічної безпеки в умовах воєнного стану набуває виняткового значення, оскільки від належного правового регулювання земельних правовідносин залежить екологічна рівновага, родючість ґрунтів, продовольча безпека у державі, як певний перелік передумов для повоєнного відновлення України.

Тобто відсутність зрозумілого й логічного правового регулювання, яке б ефективно запобігало шкідливим діям створює прогалини у системі забезпечення екологічної безпеки та ускладнює впро-

вадження європейських стандартів у національне земельне законодавство щодо механізмів контролю та юридичної відповідальності за правопорушення.

Вплив наслідків воєнного стану на функціонування землекористування може негативно позначатися на правому регулюванні, знижуючи його стійкість і здатність адаптуватися до нових змін. В результаті виникає ускладнення адаптації системи до змін у суспільних правовідносинах у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичну основу дослідження щодо правового регулювання екологічної безпеки у сфері землекористування становлять наукові доробки таких дослідників, як Н. М. Андреева, Г. В. Анісімова, А. О. Богданова, Н. І. Бурлака, А. П. Гетьман, А. А. Дюк, Ю. А. Кращова, Н. Р. Малишева, М. В. Сокол, Г. О. Тютюнник, Г. І. Шарий, Ю. С. Шемшученко та ін. Водночас проблематика правового забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування в умовах воєнного стану залишаються недостатньо комплексно дослідженими, що й зумовлює актуальність обраної теми. Дослідники визначають екологічну безпеку у контексті норм права екологічної безпеки, що

набувають змісту в процесі їхньої реалізації, тобто реального та дієвого регулюючого та охоронювального впливу на існуючі та потенціальні суспільні природоохоронні та екологічні правовідносини національного та міжнародного права (Ю. А. Краснова). М. В. Сокол М. В. і А. О. Богданова А. О. досліджують забезпечення екологічної безпеки в Україні в умовах воєнного стану. А. Г. Мартин, О. В. Краснолуцький, О. В. Шевченко визначають окремі аспекти європейського досвіду регулювання економічної концепції сільськогосподарських земель в правовому аспекті.

Мета. Метою дослідження є аналіз концептуальних та доктринальних положень екологічної безпеки у сфері землекористування України, враховуючи положення європейського права у цій сфері. Для досягнення поставленої мети були вирішені такі задачі: — проаналізувати правову природу цього явища на підставі нормативно-правового регулювання механізмів забезпечення екологічної безпеки, — охарактеризувати основні принципи європейського законодавства у сфері землекористування; — дослідити наукові дослідження, присвячені проблематиці забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування в Україні.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є міжнародні нормативно-правові акти, серед іншого, інструменти Європейського союзу (регламенти, директиви, рішення, рекомендації, висновки) та України, а також їхній доктринальний аналіз в контексті причинно-наслідкового зв'язку екологічної безпеки у сфері землекористування. Методи включають системний аналіз правових норм, порівняльний аналіз прецедентів на яких ґрунтується законодавство, також контент-аналіз доктринальних джерел, що дозволяє виявити провідні доктринальні підходи, які існують щодо тематики екологічної безпеки у сфері землекористування України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вагомий обсяг наукових досліджень, залишається невирішеною проблема концептуального обґрунтування забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування України і гармонізація законодавства до системи європейського права. Частково неповний комплексний аналіз доктринальних та нормативно-правового забезпечення від теоретичної конструкції до практичного інструменту європейського права. Потребує розробки механізм подолання протиріч між правовою природою основних понять, що відносять до забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування.

Виклад основного матеріалу. Наростання екологічних проблем у сфері використання земельних ресурсів вимагає ефективності правового і економічного механізму раціоналізації землекористування, реалізації заходів охорони ґрунтів в умовах глобалізації та законодавчо-правової бази регулювання економічної безпеки на національному рівні потребують ґрунтового дослідження [2].

Аналогічної думки дотримуються Н. М. Андреева, Г. О. Тютюнник. Дослідники у концепції еколого-правовій доктрини тлумачать, що земельні правовідносини в Україні знаходяться на стадії розвитку екологоорієнтованого спрямування. Значний внесок вкладено у розробку нормативно-правового базису цих відносин, проте багато моментів щодо питань екологізації земельних ресурсів не враховані, що передбачає необхідність подальших наукових досліджень у цій галузі [3, с. 3].

Як відомо, у період повномасштабної війни на території України забруднення екосистеми, навколишнього середовища, токсичними та радіоактивними відходами, що проникають у ґрунт, є величезним (О. В. Лазарева, А. Ю. Мась, Д. В. Стерлев). Колосальну шкоду для екології нині несуть обстріли, підриви, мінування, через що втрачається можливість потрапити безпосередньо до конкретного об'єкта та належним чином утримувати його. Будівництво окопів, фортифікаційні споруди несуть непоправної шкоди ландшафтам, механічну шкоду ґрунтовому покриву [4, с. 45].

Вчені зазначають, що ще в довоєнні часи рішенням Ради національної безпеки і оборони України (РНБО України) від 23.03.2021 року до викликів та загроз в екологічній сфері віднесено високий рівень ризиків для природних екосистем та здоров'я населення, зумовлений значним забрудненням довкілля через:

- техногенне навантаження — вплив діяльності людини, промисловості, транспорту тощо на навколишнє середовище певної території [6];
- нераціональне використання природно-ресурсного потенціалу — неефективне використання, що швидше виснажує природні і земельні ресурси, та призводить до виснаження ґрунтів. В умовах воєнного стану ризики ще більше зростають;
- значні обсяги накопичених в Україні відходів;
- загострення екологічних і техногенних проблем у районах, прилеглих до зони конфлікту на Донбасі;
- недостатній рівень адаптаційних можливостей галузей економіки — галузі економіки не мають можливість швидко пристосуватися до змін у використанні земель, що призводить до зниження ефективності виробництва, що в результаті посилює екологічні ризики;
- систем життєзабезпечення до негативних процесів зміни клімату;
- неналежний стан системи державного моніторингу навколишнього природного середовища — недостатньо налагоджена система моніторингу земельних ресурсів, яка ускладнює контроль за станом земельних ресурсів та забезпечення належного землекористування;
- єдиної державної системи захисту — наприклад, цивільного захисту щодо охорони земель у запобіганні та реагуванні на надзвичайні ситуації [6].

Додамо, що за офіційними даними Збройних сил України, за період 24.02.2022–22.02.2023 роки отримано 2322 звернення щодо завданих збитків довкіллю (верифіковано — 2244), а мінімальний підрахунок збитків, що нараховані системою автоматично сягає 441 млрд. грн. [6; 7].

В еколого-правовій науці — у монографії «Сучасні теоретичні та прикладні засади права природокористування в національній еколого-правовій доктрині» на твердження дослідників, залежно від виду виконуваних функцій усі заходи правової спрямованості у сфері екологічного управління поділяють на групи (блоки), а саме: а) організаційні, б) попереджувально-охоронні, в) стабілізаційні. До організаційних функцій екологічного управління належать просторово-територіальний устрій об'єктів; ведення обліку й кадастрів природних ресурсів і комплексів; екологічне планування; екологічне прогнозування. Попереджувально-охоронні функції — це екологічний моніторинг; оцінка впливу на довкілля; стратегічна екологічна оцінка; екологічний контроль; екологічний аудит; екологічне страхування. До стабілізаційних функцій необхідно віднести інформування про стан довкілля; екологічне нормування; екологічне ліцензування; екологічне лімітування; екологічну сертифікацію й екологічне маркування. Крім того, залежно від способу впливу правові заходи з використання природоресурсного потенціалу також поділяють на заходи: дозвоільного, попереджувального (превентивного), контрольного, стимуляційного (заохочення і відповідальність), поновлювального (відтворювального), заборонного характеру. Зараз процес переформатування функцій екологічного управління триває відповідно до вимог і приписів ЄС [5, с. 126–127].

Європейський досвід ведення землекористування дозволив обґрунтувати його перспективи і в Україні, основними з яких є обов'язкове ведення землеустрою в інтересах суб'єктів господарювання, розроблення в проектах землеустрою чіткої системи сівозмін, обґрунтування в них склад земельних угідь, передбачення обов'язкового розміщення елементів інженерної інфраструктури, зосередження зусиль на розробку схем використання землі територій місцевих громад, досягнення високого технологічного рівня розвитку інноваційної системи, впровадження інновацій у землекористуванні, унікальність та ефективність проектів землеустрою, відповідність вимогам періодичності розміщення культур, формування конкурентних переваг землекористування, відповідність землеустрою вимогам конкурентоспроможності [8, с. 9–10].

Покращення екологічної безпеки в умовах військового конфлікту має охоплювати чотири ключові напрями: а) правове регулювання, б) економічне стимулювання, в) інформаційно-технологічний розвиток, г) світоглядні зміни. Серед сучасних пріоритетів формування механізмів екологічної без-

пеки варто виділити комплексну екологічну оцінку території, екологічний моніторинг та прийняття ефективних управлінських рішень [12, с. 45].

Нормативно-правове забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування України формується із урахуванням європейських підходів до охорони навколишнього середовища, сталого розвитку та раціонального використання земельних ресурсів. Нормативну основу національного законодавства становлять міжнародно-правові акти, акти права ЄС та стратегічні документи, зокрема:

- «Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року» (2020 р.) спрямована на упровадження Концепції сталого розвитку: Повернення природи у наше життя [10];
- Стратегія «Від ферми до виделки» для справедливої, здорової та екологічно чистої системи харчування [11];
- презентація Цільового кліматичного плану до 2030 року (2020), а також прийняття нового плану дій щодо циркулярної економіки (CEAP — Circular Economy Action Plan) — одного з головних будівельних блоків Європейської зеленої угоди (European Green Deal), нового порядку денного сталого зростання в Європі [12]. Цей документ визначає стратегічні засади європейської політики сталого розвитку, орієнтованої на перехід до економіки замкненого циклу задля досягнення кліматичної нейтральності. Замкнений цикл передбачає використання ресурсів повторно при мінімізації відходів;
- пропозиції, які ухвалені Комісією щодо припинення вирубки лісів (новий Регламент для стримування вирубки лісів і деградації лісів у рамках ЄС) (2021 р.), інноваційного сталого управління відходами (переглянуто Регламент перевезення відходів) та забезпечення здоров'я ґрунтів (розроблено нову Ґрунтову стратегію ЄС) для людей, природи та клімату (прийнято нову Стратегію ЄС з адаптації до зміни клімату, яка визначає шлях до підготовки до неминучих наслідків зміни клімату) [12; 5, с. 357–358].

Таким чином, на підставі аналізу документів ЄС до основних принципів європейського законодавства у сфері землекористування можемо віднести:

- *принцип просторового планування* та функціонального зонування території (Spatial Planning) полягає у забезпеченні екологічно обґрунтованого використання земельних ресурсів, що забезпечується шляхом визначення їхнього функціонального призначення на державному, регіональному та місцевому рівнях. Реалізація цього принципу передбачає узгодження документів просторового планування з цілями охорони навколишнього середовища, збереження екосистем, раціонального землекористування в умовах воєнного стану тощо. Важливим елементом є встановлення «прозорих» міжфункціональних зон, що мінімізує конфліктні

ситуації між різними видами землекористування та забезпечує розвиток певних територій. Використання таких земель для потреб, що непередбачені, може допускатися лише у виняткових випадках, й за наявності відповідного екологічного обґрунтування та «прозорих» погоджувальних процедур.

– *принцип консолідації земель* (Land Consolidation) полягає у створенні правових умов задля об'єднання роздроблених земельних ділянок, оптимізації «просторової конфігурації» та формування раціональної структури землекористування. Законодавче врегулювання процесів об'єднання дрібних та роздроблених земельних ділянок (поширено в Німеччині, Фінляндії, Нідерландах) задля підвищення ефективності агровиробництва (consultant.net.ua). Реалізація принципу спрямована на підвищення ефективності використання земельних ресурсів, забезпечення зручності їхнього обробітку, розвитку новітнього агровиробництва та скорочення витрат на господарську діяльність. В Україні окремі елементи консолідації передбачені чинним законодавством, зокрема щодо раціонального використання земель через законодавство у сфері землеустрою.

– *принцип екологічної обумовленості* (Cross-compliance) передбачає, що господарська діяльність у сфері землекористування здійснюється із дотриманням екологічних вимог. У ЄС одним із механізмів реалізації принципу є надання державної підтримки та субсидій агровиробникам за умов дотримання встановлених екологічних стандартів, вимог щодо охорони природних ресурсів, збереження ландшафтів та належного управління. Для України цей підхід у науці розглядається як перспективний напрям удосконалення правового регулювання екологічної безпеки у сфері землекористування з урахуванням європейських підходів.

Г. І. Шарий досліджуючи закордонний досвід управління та реформування земельними відносинами доводить, що спільні заходи всіх держав, що реформували аграрний сектор і земельні відносини: прийняття концептуальних законодавчих актів; роздержавлення земель та рівність форм власності на землю і засоби виробництва; визначення порядку приватизації земель і стимулювання приватного сектору; вільна конкуренція та ринок з елементами державної регуляторної політики; підтримка інтеграційних процесів в аграрній сфері; запровадження системи соціального захисту населення від негативних явищ, пов'язаних з реформуванням та реорганізацією земельних відносин і аграрного сектору економіки [14, с. 165]. У всіх державах Європи уряди є головними власниками землі й нерухомості на своїй території. Вони впливають на ринок нерухомості не тільки в ролі регуляторів, але й як учасники ринку. Держава має зменшувати конфлікти інтересів; забезпечувати рівний, відкритий і прозорий доступ до інформації, пов'язаної із землею, для всіх

учасників земельного ринку. З точки зору прозорості та доступності інформації цікавим є досвід реалізації різноманітних інформаційних проєктів із полегшення доступу до земельних реєстрів, а також функціонування асоціацій у сфері управління земельними ресурсами [16, с. 98].

Земля є основним ресурсом, оскільки без неї не може підтримуватися життя. З фізичної точки зору це є простором, де ми подорожуємо й створюємо житло, звідки ми отримуємо нашу їжу та воду. З екологічної точки зору вона відіграє дуже важливу роль у стратегії розмноження та виживання багатьох наявних видів і занадто часто є причиною того, що країна воює з країною, а сусід ворогує із сусідом [15].

У доктринальних положеннях юридичної науки «земля» традиційно розглядається як комплексний об'єкт правового регулювання, щодо якого виникають, реалізуються та охороняються майнові права, публічно-правові і екологічні правовідносини.

Правове регулювання забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування України в умовах воєнного стану ґрунтується на комплексному застосованні норм Конституції України (ст. 50); Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015 року та Земельного кодексу № 2768-III від 25.10.2001 року (в редакції від 22.06.2026 р.) [1], положення якого регулює обов'язки суб'єктів земельних відносин — власників і користувачів проводити заходи щодо охорони земель від ерозії та забруднення та інших негативних процесів; Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-XII від 25.06.1991 року, норми якого визначають обов'язок землекористувачів дотримуватися екологічних стандартів, запобігати деградації ґрунтів і нести юридичну відповідальність за порушення.

Основні обов'язки землекористувачів відповідно до частини першої ст. 96 Земельного кодексу України [1] містять такі положення:

а) забезпечувати використання землі за цільовим призначенням та за свій рахунок приводити її у попередній стан у разі незаконної зміни рельєфу, за винятком випадків незаконної зміни рельєфу не власником такої земельної ділянки;

б) додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля;

в) своєчасно сплачувати земельний податок або орендну плату;

г) не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;

ґ) підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;

д) своєчасно надавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів у порядку, встановленому законом;

е) дотримуватися правил добросусідства та обмежень, пов'язаних з встановленням земельних сервітутів та охоронних зон;

є) зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних і осушувальних систем [1];

ж) не допускати випалювання сухої рослинності або її залишків з порушенням порядку, встановленого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища;

з) обкошувати (з прибиранням скошеного) та оборювати земельні ділянки, прилеглі до торфовищ, позахисних лісових смуг, луків, пасовищ, ділянок із степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю, у смугах відведення автомобільних доріг і залізниць [1].

Земельним кодексом України передбачена юридична відповідальність за порушення землекористування (ст. 211): адміністративна — при типових порушеннях, а також, залежно від тяжкості правопорушень, цивільно-правова за завдані збитки та кримінальна відповідальність (ст. 236 Кримінального кодексу України за порушення правил екологічної безпеки), якщо завдано значної шкоди навколишньому середовищу або державі [1].

Аналізуючи доктринальні положення, зазначаємо, що система відповідальності є багаторівневою і спрямована на запобігання зловживанням, відшкодування збитків та сприяння відновлення порушених екосистем.

Реалізація державного управління розвитку земельних відносин, на думку Т.В. Медвецької, підсилює цільову спрямованість процесу, забезпечує комплексність і безперервність економічних факторів у процесі досягнення поставлених цілей розвитку. Вирішення цього завдання можливе лише у результаті концептуальних підходів щодо формування та реалізації державної політики за умов ресурсних обмежень, здійснення об'єктивного аналізу результативності реалізації державного управління в цій сфері. Часто внутрішні проблеми економічного розвитку зумовлюють підвищення ролі суб'єктів державного управління щодо раціонального використання земельних ресурсів [17, с. 164].

Таким чином, аналізуючи законодавство, що регулює сферу землекористування в умовах воєнного стану в Україні можемо стверджувати, що правове

регулювання носить комплексний характер, а саме: поєднує норми земельного, екологічного, адміністративного і кримінального права, а також тимчасові спеціальні правила. При цьому введення правового режиму воєнного стану потребує удосконалення правових механізмів задля екологічної безпеки землекористування, посилення державного контролю та підвищення ефективності юридичної відповідальності.

Висновки. Проведене дослідження нормативно-правового забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування та визначення пріоритетних напрямів її в контексті гармонізації із законодавством ЄС дає підстави сформулювати такі висновки.

Європейський досвід у сфері землекористування доводить про доцільність подальшої гармонізації національного законодавства, що регулює земельні правовідносини із законодавством ЄС, удосконалення правових механізмів в реалізації землеустрою та забезпечення екологічної безпеки за умов воєнного стану. Для України в цілому стійке управління земельними ресурсами є не лише інструментом екологічної та соціальної стабільності, але й найважливішим елементом регіональної безпеки, економічного розвитку й відтворення.

У юридичній літературі поняття «земля» традиційно розглядається як комплексний об'єкт правового регулювання, щодо якого виникають, реалізуються та охороняються майнові права, публічно-правові й екологічні правовідносини. Це дає підстави обґрунтувати, що правове регулювання забезпечення екологічної безпеки у сфері землекористування потребує теоретичного підходу до терміносистеми, що регулює відтворення та охорону навколишнього середовища та земельних ресурсів.

Аналіз законодавства, що регулює сферу землекористування в умовах воєнного стану в Україні свідчить, що правове регулювання носить комплексний характер, а саме: поєднує норми земельного, екологічного, адміністративного і кримінального права, а також тимчасові спеціальні правила. При цьому введення правового режиму воєнного стану потребує удосконалення правових механізмів задля екологічної безпеки землекористування, посилення державного контролю та підвищення ефективності юридичної відповідальності суб'єктів.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ФІНАНСУВАННЯ: Автори не отримували фінансування для цього дослідження.

ЗАЯВА ПРО ДОСТУПНІСТЬ ДАНИХ: Не застосовується.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ: Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Література

1. Земельний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. С. 27.
2. Дюк А. А., Бурлака Н. І. Екологізація земельних ресурсів в умовах глобалізації: регіональний аспект. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6604> (дата звернення: 01.02.2026).
3. Механізми забезпечення екологізації землекористування на засадах пріоритетів «зеленого зростання» регіонів України в умовах децентралізації: наук. доповідь / Н. М. Андреева, Г. О. Тютюнник; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2019. 60 с.
4. Лазарева О. В., Мась А. Ю., Стерлев Д. В. Впровадження пріоритетів екологізації землекористування у поствоєнний період. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2025. № 12. С. 43–48.
5. Сучасні теоретичні та прикладні засади права природокористування в національній еколого-правовій доктрині: монографія / за заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право, 2023. 912 с.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 березня 2021 року «Про виклики і загрози національній безпеці України в екологічній сфері та першочергові заходи щодо їх нейтралізації» : Указ Президента України від 23.03.2021 № 111/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1112021-37505> (дата звернення: 01.02.2026).
7. Дашборд із даними про загрози довкіллю. Офіційні дані ЗСУ за період 24.02.2022–22.02.2023. ЕкоЗагроза: офіц. ресурс М-ва захисту довкілля та природ. ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua> (дата звернення: 01.02.2026).
8. Мартин А. Г., Краснолуцький О. В., Шевченко О. В. Європейський досвід регулювання економічної концепції сільськогосподарських земель. *Агросвіт*. 2018. № 6. С. 8–15.
9. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 року: Повернення природи у наше життя : Звернення Комісії до Європейського парламенту, Ради, Європейського Економічно-Соціального Комітету та Комітету Регіонів: неофіц. адапт. пер. укр. / пер. з англ. О. Осипенко; ред. та адапт. А. Куземко та ін. 36 с.
10. A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM/2020/381 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1590404602495&uri=CELEX%3A52020DC0381> (дата звернення: 01.02.2026).
11. Краснова Ю. А. Право екологічної безпеки: навчальний посібник. К. : ЦП «Компринт», 2019. 238 с.
12. European Green Deal: Commission adopts new proposals to stop deforestation, innovate sustainable waste management and make soils healthy for people, nature and climate: press release, 17 November 2021, Brussels. *European Commission: An official website of the European Union*. URL: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip> (дата звернення: 01.02.2026).
13. Сокол М. В., Богданова А. О. Забезпечення екологічної безпеки в Україні в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2025. Том 36 (75), № 1. С. 42–47.
14. Шарий Г. І. Закордонний досвід управління та реформування земельних відносин. *Інноваційна економіка*. 2013. № 6 [44]. С. 165–166.
15. Управління земельними ресурсами в Європі. Тенденції розвитку та основні принципи. URL: <http://www.unesco.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/wpla/ECE-HBP-140-r.pdf> (дата звернення: 01.02.2026).
16. Скиба М. В. Управління земельними ресурсами: досвід країн Європейського Союзу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Том 31 (70), № 3. С. 94–101.
17. Медвецька Т. В. Європейський досвід формування та реалізації державної політики ефективності використання та обліку земельних ресурсів на сучасному етапі. *Право та державне управління*. 2019. Том 2, № 3 (36). С. 161–166.

References

1. Zemelnyi kodeks Ukrainy [Land Code of Ukraine]. (2002). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, (3–4), 27 [in Ukrainian].
2. Diuk, A. A., & Burlaka, N. I. (2018). Ekologizatsiia zemelnykh resursiv v umovakh hlobalizatsii: Rehionalnyi aspekt [Greening of land resources in the context of globalization: Regional aspect]. *Efektivna ekonomika*, (10). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6604> [in Ukrainian].
3. Andrieieva, N. M., & Tiutiunnyk, H. O. (2019). *Mekhanizmy zabezpechennia ekolohizatsii zemlekorystuvannia na zasadakh priorytetiv "zelenoho zrostannia" rehioniv Ukrainy v umovakh detsentralizatsii* [Mechanisms for ensuring the greening of land use based on the priorities of "green growth" of the regions of Ukraine under decentralization]: Nauk. dopovid. IPREED NANU [in Ukrainian].
4. Lazarieva, O. V., Mas, A. Yu., & Sterliev, D. V. (2025). Vprovadzhennia priorytetiv ekolohizatsii zemlekorystuvannia u postvoiennyi period [Implementation of land-use greening priorities in the post-war period]. *Industriia turizmu i hostynnosti v Tsentralnii ta Shkhidnii Yevropi*, (12), 43–48 [in Ukrainian].
5. Hetman, A. P. (Ed.). (2023). *Suchasni teoretychni ta prykladni zasady prava pryrodokorystuvannia v natsionalnii ekoloho-pravovii doktryni* [Modern theoretical and applied principles of environmental law in the national environmental and legal doctrine]. Pravo [in Ukrainian].

6. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 23 bereznia 2021 roku “Pro vyklyky i zahrozy natsionalnii bezpetsi Ukrainy v ekolohichnii sferi ta pershocherhovi zakhody shchodo yikh neutralizatsii” [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of March 23, 2021, “On challenges and threats to Ukraine’s national security in the environmental sphere and priority measures to neutralize them”]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 23.03.2021 № 111/2021. (2021). <https://www.president.gov.ua/documents/1112021-37505> [in Ukrainian].
7. Dashbord iz danymy pro zahrozy dovkilliu. Ofitsiini dani ZSU za period 24.02.2022–22.02.2023 [Dashboard with data on environmental threats. Official data of the Armed Forces of Ukraine for the period 24.02.2022–22.02.2023]. (n.d.). *EkoZahroza: Ofitsiyni resurs Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy*. <https://ecozagroza.gov.ua> [in Ukrainian].
8. Martyn, A. H., Krasnolutskyi, O. V., & Shevchenko, O. V. (2018). Yevropeyskyi dosvid rehuliuвання ekonomichnoi kontseptsii silskohospodarskykh zemel [European experience in regulating the economic concept of agricultural land]. *Ahrosvit*, (6), 8–15 [in Ukrainian].
9. *Stratehiia bioriznomanittia YeS do 2030 roku: Povernennia pryrody u nashe zhyttia* [EU Biodiversity Strategy for 2030: Bringing nature back into our lives]. (n.d.). Zvernennia Komisii do Yevropeiskoho parlamentu, Rady, Yevropeiskoho Ekonomichno-Sotsialnoho Komitetu ta Komitetu Rehioniv: Neofits. adapt. per. ukr. / per. z anhl. O. Osypenko; red. ta adapt. A. Kuzemko et al [in Ukrainian].
10. European Commission. (2020). *A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions* (COM/2020/381 final). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0381>
11. Krasnova, Yu. A. (2019). *Pravo ekolohichnoi bezpeky* [Environmental security law]. TsP “Kompynt” [in Ukrainian].
12. European Commission. (2021, November 17). *European Green Deal: Commission adopts new proposals to stop deforestation, innovate sustainable waste management and make soils healthy for people, nature and climate* [Press release]. <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip>
13. Sokol, M. V., & Bohdanova, A. O. (2025). Zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky v Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Ensuring environmental security in Ukraine under martial law]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Yurydychni nauky*, 36(75), (1), 42–47 [in Ukrainian].
14. Sharyi, H. I. (2013). Zakordonnyi dosvid upravlinnia ta reformuvannia zemelnykh vidnosyn [Foreign experience in management and reform of land relations]. *Innovatsiina ekonomika*, (6 [44]), 165–166 [in Ukrainian].
15. *Upravlinnia zemelnymy resursamy v Yevropi: Tendentsii rozvytku ta osnovni pryntsypy* [Land management in Europe: Development trends and basic principles]. (n.d.). <https://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2005/wpla/ECE-HBP-140-r.pdf> [in Ukrainian].
16. Skyba, M. V. (2020). Upravlinnia zemelnymy resursamy: Dosvid krain Yevropeiskoho Soiuzu [Land management: Experience of the European Union countries]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriia: Ekonomika i upravlinnia*, 31(70), (3), 94–101 [in Ukrainian].
17. Medvetska, T. V. (2019). Yevropeyskyi dosvid formuvannia ta realizatsii derzhavnoi polityky efektyvnosti vykorystannia ta obliku zemelnykh resursiv na suchasnomu etapi [European experience in the formation and implementation of state policy on the efficient use and accounting of land resources at the present stage]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, 2(3 [36]), 161–166 [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 03.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.02.2026

Дата публікації: 28.02.2026